

FRI-2G.510-1-ESIS1-04

THE RISKS FOR THE GLOBAL SECURITY, PROJECTED IN THE FRAGILE STATES INDEX 2023³

Pr. Assist. Prof. Krasimir Koev, PhD

Department of Security

Faculty of Law

University of Ruse "Angel Kanchev"

e-mail: kgkoev@uni-ruse.bg

Abstract: This paper presents and discusses the opportunities provided by the annual Fragile States Index (FSI) for identification and forecast of the risks for the global security. The index comprises 12 risk indicators divided in 4 groups: cohesion indicators, economic, political and social indicators. A number of sub-indicators are included in each of the groups, on the basis of which a relatively complete picture of the current situation is outlined for each of the countries presented in the study. The top-10 most unstable countries according to FSI 2023 are Somalia, Yemen, South Sudan, Siria, Afganistan and some others. The paper analyzes which of the index's indicators for these countries indicate the greatest risks for the global security. An added value of the work is the comparison between the most unstable countries according to FSI and most resilient states ranked in the newest Fund for Peace Index.

Keywords: Global Security, Fragile Countries, Fragile States Index

JEL Codes: Z28

ВЪВЕДЕНИЕ

През 2024 г. се навършват 20 години от първото публикуване на Индекса на провалените държави (Failed States Index - FSI) от неправителствената организация Фонд за мир (The Fund for Peace) и списание Foreign Policy. Чрез създадения FSI Фондът идентифицира инструмент за оценка на натиска върху страните, породен от съществуващи проблеми в областта на екологията, икономиката, политиката, сигурността и др., като увеличаването на натиска води до увеличаване на нестабилността в съответните държава. Терминът „провалена държава“ е създаден, за да да привлече общественото внимание към реалните рискове, пред които ще се изправят хората, ако техните държави не успеят да се справят с факторите и условията, измерени от индекса. При публикуването на Индекса в изданието му за 2014 г. той е представен с променено име – Индекс на нестабилните държави (Fragile States Index). Експертите от Фонда за мир мотивират решението си с факта, че предишното име е привлякло вниманието на хората, но в същото време е изместило фокуса от основната цел - да насърчи дискусии, подкрепящи повишаването на сигурността на хората във всички сфери на техния живот. (The Fund for Peace, <http://library.fundforpeace.org/blog-20140528-fsirenamed>)

Настоящата разработка очертава възможностите, предоставяни от количествените данни в FSI, за измерване, анализиране и прогнозиране на рисковете пред глобалната сигурност. За проверка на надеждността на инструмента се привеждат и данни от измерване с още един индекс – за устойчиво развитие – ранжиращ държавите в глобален мащаб според степента на постигане от тях на целите на ООН за устойчиво развитие

ИЗЛОЖЕНИЕ

В литературата няма консенсус относно точната дефиниция на понятията „failed state“ и „fragile state“. Някои анализатори описват нестабилността като ерозия на държавния капацитет, характеризираща се с низходяща градация на способността на държавата да

³ Настоящият доклад е в изпълнение на проект на Факултет "Бизнес и мениджмънт" 2023-ВМ-01 на тема "Изследване на възможностите за преход към зелена и кръгова икономика", финансиран от Фонд "Научни изследвания" на Русенски университет „Ангел Кънчев“.

управлява ефективно, което в най-крайната си форма води до пълен колапс на държавната власт.

Трябва да се отбележи, че понятието „нестабилна държава“ (fragile state) не е официален термин в международното право. То показва, че конкретна държава преминава през период на нестабилност в някои сфери на обществения живот и е застрашена от потенциални проблеми в управлението си. В много случаи правителствата на нестабилните държави са загубили способността да предоставят основни обществени услуги или да защитават своите граждани от вътрешно или външно насилие. В други екстремни случаи нестабилните държави могат да попаднат в гражданска война или масови бежански потоци поради действията на престъпни мрежи или терористични организации. (Wong, 2022)

Терминът „провалена държава“ (failed state) възниква през 90-те години на миналия век. Според Longley (2020) някои събития като революция, законодателна неспособност и военна намеса в политиката могат да бъдат често срещани причини за провала/колапса на една държава. (Wong, 2022)

„Нестабилната държава“ (fragile state) като обект на изследване се появява след терористичните атаки от 11 септември 2001 г. Според Patrick (2011) нестабилните държави са страни от развиващия се свят с нисък капацитет и ниски доходи, които пораждаат сериозни рискове за икономиките на техните западни съседи. В този смисъл нестабилните държави имат същите проблеми като провалените държави, но в много по-малък мащаб. (Wong, 2022)

Според Tuagi (2012) нестабилните държави притежават следните характеристики: Конфликт/постконфликт/криза/война или политическа промяна с динамика; Влошено управление; Бавен растеж на БВП; Дългосрочна дипломатическа или икономическа нестабилност. (Wong, 2022)

Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) определя нестабилността като комбинация от излагане на риск и недостатъчен капацитет на държавата да управлява или смекчава тези рискове. Нестабилността може да провокира насилие, бедност, неравенство, бежански потоци, екологична и политическа деградация. (OECD, 2022)

ОИСР измерва нестабилността по интензитет в спектър от 5 измерения (икономика, екология, политика, сигурност и общество), като в изданието на States of Fragility 2022 г. включва шесто човешко измерение. Всяко измерение е представено от 8 до 12 индикатора, измерващи рисковете и капацитета на държавата за справяне с намаляването на риска.

Индексът на нестабилните държави (FSI), въведен от Фонда за мир, се основава на аналитичната платформа Conflict Assessment System Tool - CAST и включва дванадесет индикатора за риск, обособени в 4 групи: *Индикатори за кохезия* – Апарат/служби за сигурност; Раздробени елити; Групово недоволство; *Икономически индикатори* - Икономически спад; Неравномерно икономическо развитие; Бягство на хора и изтичане на мозъци; *Политически индикатори* - Легитимност на държавата; обществени услуги; Права на човека и върховенство на закона; *Социални и междусекторни индикатори* - Демографски натиск; Бежанци и вътрешно разселени лица; Външна намеса. Всеки от индикаторите за натиск върху страните включва подиндикатори, чийто общ брой е 100. Оценката на индикаторите се извършва по скала от 1 до 10, като 1 означава нисък риск /стабилност/, а 10 - висок риск. /нестабилност/. Индикатори на индекса предоставят моментна снимка, която може да се сравни с предходните. По този начин може да се установи кои състояния се подобряват или влошават. (Conflict Assessment System Tool-CAST/ <http://library.fundforpeace.org/cfsir1418>)

Всички индикатори в инструмента имат отношение към темата за сигурността на една държава, но с по-голяма тежест са следните:

- **Служби за сигурност** /Security Apparatus/. Тук се отчитат показатели, като: поява на държавно спонсирани или държавно поддържани частни формирания, които тероризират политически опоненти, заподозрени "врагове" или цивилни симпатизанти на опозицията, появата на "армия в рамките на армията," на тайни разузнавателни единици или други нередовни сили за сигурност, които обслужват

интереси на една политическа клика или лидер, наличието на въоръжена съпротива спрямо управляващата власт, на наемни групи, които се противопоставят на държавния монопол да използва сила, военни преврати, политически затворници и др.

- **Бежанци или вътрешно преместване на хора /Refugees or Internally Displaced Persons/** Този индикатор се фокусира върху принудителното изселване на големи общности в резултат от случайно или целенасочено насилие и/или репресии, причиняващи недостиг на храна, болести, липса на чиста вода, конкуренция за земя. Наличието на тези показатели води до сътресения, натоварване на публичните услуги и може да прерасне в голям хуманитарен проблем, който може да пороци потенциална заплаха за сигурността в рамките на една държава и между държави.
- **Намеса на външни сили /Intervention of External Actors/** - има са предвид ситуация, при която държавата се проваля по отношение на своите международни или вътрешни задължения. В такива случаи външни сили могат да се намесят, за да осигурят на населението липсващите услуги или да въздействат върху вътрешните работи. Тук се наблюдава дали има военна или паравоенна ангажираност във вътрешните работи на държавата, риск от намесата на външни армии, държави и др., които влияят върху вътрешния баланс на властта или разрешаването на конфликта. Наблюдава се също дали има икономическа намеса от външни сили, включително международни организации, чрез мащабни заеми, проекти за развитие или чужда помощ, като например продължаваща бюджетната подкрепа, контрол на финансите или управление на държавната икономическа политика чрез създаване на икономическа зависимост. Друго, което се отчита, е хуманитарна или стратегическа военна намеса във вътрешен конфликт или за смяна на режима. (Conflict Assessment System Tool-CAST/ <http://library.fundforpeace.org/cfsir1418>)

За да се докаже тезата, че колкото по-нестабилна е една държава според FSI, толкова по-голяма заплаха за глобалната сигурност представлява, ще бъдат използвани количествените стойности от изданието на FSI за 2023 г. по описаните по-горе индикатори. (Fragile State Index powered by the Fund for Peace 2023. <https://fragilestatesindex.org/methodology/>) Изданието е базирано на данни за 179 държави за 2022 г., като 10-те държави с най-висок FSI са представени в Таблица 1.

Таблица 1

Държави с най-висок FSI според изданието от 2023

№	Държава	Място в ранжирането	Общ индекс	Индекс Апарат за сигурност	Индекс Бежанци	Индекс Външна намеса
1	Сомалия	1	111,9	9,5	9,0	9,1
2	Йемен	2	108,9	8,6	9,6	9,2
3	Южен Судан	3	108,5	9,9	10,0	9,2
4	Демократична Р Конго	4	107,2	8,8	9,8	9,1
5	Сирия	5	107,1	9,4	9,1	10,0
6	Афганистан	6	106,6	9,7	8,6	7,7
7	Судан	7	106,2	8,3	9,6	8,1
8	Централноафриканска република	8	105,7	8,0	9,5	9,4
9	Чад	9	104,6	8,7	9,0	7,9
10	Хаити	10	102,9	6,8	7,7	9,6

Source: Fragile State Index powered by the Fund for Peace 2023. <https://fragilestatesindex.org>

В табличните данни може ясно да се проследи, че изброените държави с най-висок общ FSI имат почти максимални стойности по индикаторите Апарат за сигурност, Бежанци и Външна намеса, които по своя съдържателен обхват са най-силно обвързани със заплахи за

глобалната сигурност. Най-ярки примери за такава взаимовръзка предоставят данните за Южен Судан, Сирия и Сомалия.

В контекста на войната между Русия и Украйна може да се коментира позицията на Русия, която заема 53-то място във FSI, но регистрира индекс 9,3 от 10 по показателя Права на човека и върховенство на закона, което ясно сигнализира за погазване на закона и нарушени човешки права и свободи.

В първата една трета на страните, ранжирани по нестабилност, се нареждат Ливан /26-о място/, Ирак /28-о място/, Палестина /35-о място/, Египет /51-о място/ и Йордания /69-о място/. Тук веднага може да се направи връзка с възникналия наскоро конфликт между Палестина и Израел, който, на фона на нестабилността на региона като цяло, може да заплаши глобалната сигурност

Ако се направи сравнение между FSI и Индекса за устойчивост на страните (SDG Index) от 2023 г. съобразно степента на изпълнение на 17-те цели на ООН за устойчиво развитие, ясно се вижда, че държавите, цитирани в Таблица 1 като най-нестабилни в глобален мащаб, заемат последните 10 места по устойчивост в споменатия индекс, а именно: Южен Судан – 38,7; Централноафриканска република – 40,4; Чад – 45,3; Йемен – 46,8; Сомалия – 48,0; Нигер – 48,3; Судан – 48,6; Демократична Р Конго – 48,6; Афганистан – 49,0. Тези страни се намират най-далече от постигането на целите на ООН до 2030 г., като регистрират най-сериозни проблеми по отношение на бедност, здравеопазване, устойчивост на градовете и общностите, екология, мир, правораздаване и силни институции. Най-голяма част от целите на ООН вече са постигнали или са в процес на постигане са страните: Дания, Чехия, Естония, Латвия и Словакия. България е на 44-о място по устойчивост, като е постигнала цел 1 No Poverty, бележи ръст по постигане на целите Икономически растеж, Иновации и инфраструктура, Здравеопазване, Екология, Джендър равенство и Партньорства, но регистрира спад в Качество на образованието и Намаляване на неравенствата. (Sustainable Development Report, 2023)

Интересен факт е, че от 166-те страни, ранжирани в Индекса, само 18 % са постигнали или са в процес на постигане на целите на ООН, 67 % бележат ограничен или никакъв прогрес, а 15 % се връщат назад в развитието си. Прогнозата, направена в Доклада относно Индекса за устойчивост 2023 г., е, че през 2030 г. ще се увеличи диспропорцията между високоразвитите и нискоразвитите страни по отношение постигането на целите на ООН за устойчиво развитие, т.е. ще нарастне глобалната нестабилност, сигнали за което са налице и към настоящия момент. (Sustainable Development Report, 2023)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените в разработката 2 индекса – Индекс на нестабилните държави и Индекс за устойчиво развитие – са важни инструменти, регистриращи моментна снимка на състоянието, в което се намират държавите в глобален мащаб. Неслучайно, въз основа на данните във FSI, през 2019 г. администрацията на президента Тръмп издава Global Fragility Act (GFA), като първата по рода си всеобхватна правителствена стратегия на САЩ за предотвратяване на спираловиден глобален конфликт. През април 2022 г. президентът Байдън обявява приоритетните контексти за изпълнение на тази стратегия: Хаити, Либия, Мозамбик, Папуа Нова Гвинея и крайбрежната част на Западна Африка (Бенин, Кот д'Ивоар, Гана, Гвинея и Того). (<https://www.allianceforpeacebuilding.org/globalfragilityact>), като FSI е от решаващо значение в този процес на подбор със своите базирани на доказателства количествени данни. Чрез този акт САЩ насърчават стабилността, като едно от условията за националната сигурност на страната, тъй като нестабилността осигурява плодородна почва за насилствени екстремисти и престъпни организации, отразява се негативно върху икономическия просперитет и търговията, подкопава международния мир и дестабилизира страните и регионите, засягайки както националните интереси на САЩ, така и тези на съюзниците и партньорите. (<https://www.csis.org/analysis/global-fragility-act-unlocking-full-potential-interagency-cooperation>)

В потвърждение на емпиричната стойност на FSI може да се каже, че петте най-уязвими държави според изданието на индекса от 2023 г. запазват нивата си на нестабилност във всички издания на индекса от 2005 г. насам, с продължителни и повтарящи се кризи, които не позволяват перспективно демократично развитие и заплашват глобалната сигурност.

Индексът от 2023 г. сигнализира за нарастваща ерозия на общественото доверие в демократичните институции, както и за увеличаване на социалната и политическа поляризация, както в богатите, така и в бедните страни по света, което води до растеж на авторитаризма.

В предишни изследвания нестабилността на държавата се тълкува като явление, което трябва да бъде смекчено в развиващия се свят, за да не се разпространи в богатите страни. В днешно време обаче може да се каже, че нестабилността може да има последствия и в двете посоки, като за доказателство могат да послужат хуманитарните кризи, причинявани от военни конфликти, напр. хранителната криза в Африка, породена от войната в Украйна.

На нестабилността трябва да се обръща внимание навсякъде със стратегии за социално и политическо сближаване и приобщаване, тъй като най-актуалните събития на геополитическата сцена потвърждават ясна връзка между нестабилността на една държава и използваните от нея на не мирни средства за разрешаване на конфликти, застрашаващи глобалната сигурност.

REFERENCES

- Conflict Assessment System Tool-CAST/ <http://library.fundforpeace.org/cfsir1418>,
Fragile State Index powered by the Fund for Peace 2022.
<https://fragilestatesindex.org/methodology/>
- OECD (2022) “Adding the human dimension to the OECD fragility framework”; The OECD’s States of Fragility data platform: <http://www3.compareyourcountry.org/states-offragility/overview/0/>.
- Sustainable Development Report (2023) <https://dashboards.sdindex.org/>
- The Fund for Peace, <http://library.fundforpeace.org/blog-20140528-fsirenamed>.
- Wong, Chi Swian. The past, the present and the future: A bibliometric analysis of failed/fragile/collapsed state research during 1990-2020. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frma.2022.720882/full>
- <https://study.com/academy/lesson/failed-state-overview-characteristics.html>
- <https://www.allianceforpeacebuilding.org/globalfragilityact>
- <https://www.csis.org/analysis/global-fragility-act-unlocking-full-potential-interagency-cooperation>